

Proceedings of the International Scientific and Practical Conference

просвітницька діяльність серед педагогів та батьків продовжують залишатися дуже актуальними. Така співпраця є вирішальним фактором в успішній реабілітації дітей з кохлеарними імплантатами, внаслідок якої діти виростуть повноцінними членами суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дети с нарушениями слуха: шаг за шагом от диагностики до инклюзии: пособ. для специалистов и родителей / (авт.: Б. С. Мороз, В. П. Овсяник, О. Н. Борисенко и др.; под ред. Б. С. Мороза). – К.: А. Т. Ростунов, 2013. – 5 с.
2. Королева И.В., Пудов В.И., Жукова О.С. Кохлеарная имплантация -новое направление реабилитации глухих // Дефектология. - 2001. - № 1. - С. 17-18.
3. Ленхардт М. Реабилитация до и после эры кохлеарного импланта // Доклад на Конгрессе отоларингологов в Ереване 23 ноября 2010 г. - с. 4-9.
4. Мороз Б.С., Овсяник В.П., Луцько К.В. Корекційні технології у слухопротезуванні дітей. – К.: 2008, с. 8-9, 37-39.
5. Пудов В. І. Кохлеарная имплантация в вопросах и ответах / Пудов В. И., Кузовков В.Е., Зонтова О.В./ СПб, 2009, СПб НИИ ЛОР, с. 7.
6. Рахманов В. М. Медико-социальные аспекты воспитания и обучения детей с нарушениями слуха. - Харьков, Основа, 1990, с. 10-14, 40-41, 48-49.

к. пед. н. Шевченко С. М.

Україна, Київ, Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України

**СТАН РОЗВИТКУ ШКІЛ НАЦІОНАЛЬНИХ
МЕНШИН У КОНТЕКСТІ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УРСР
(70-80-ті роки ХХ ст.)**

The paper analyzes the features of the Minority Schools in the context of differentiation of secondary education in the USSR (70-80 years of the twentieth century); solved the issue of the educational process in schools teaching in Russian; shows the development of the network of educational institutions of national minorities in Ukraine.

В умовах реформування системи освіти України важливу роль відіграє актуалізація розвитку шкіл національних меншин. Сучасна суверенна українська держава передбачає рівні права для всіх національностей, які проживають на теренах України. Розроблена за роки незалежності концепція етнонаціональної політики, що знайшла відображення в Законі про національні меншини в Україні (1992), Конституції України (1996), Рамковій конвенції Ради Європи про захист національних меншин (1997), Національній доктрині розвитку освіти (2002) та ін., є основою для забезпечення прав національних спільнот.

Освіта національних меншин ґрунтується на принципах рівності здобуття систематизованих знань, умінь і навичок для формування гармонійної особистості та створенні державою умов для збереження й розвитку національних мов і культур. Правовою основою реалізації цих завдань є Декларація про державний суверенітет України, Конституція України, закони України «Про національні меншини в Україні», «Про мови», «Про освіту», «Про позашкільну освіту», а також деякі інші законодавчі акти. Національне законодавство і практика регулювання діяльності у сфері гарантування прав національних меншин на освіту будуються відповідно до міжнародних стандартів, викладених у Загальній декларації прав людини, Рамковій конвенції про захист національних меншин, Європейській хартії регіональних мов або мов меншин. Також беруться до уваги такі документи, як Гаазькі рекомендації з прав національних меншин на освіту та Ословські рекомендації щодо мовних прав національних меншин [4].

Важливим питанням модернізації освіти України на сучасному етапі є диференціація. Зазначимо: поняття *диференціація* походить від лат. *differentia* – різниця, відмінність [2, с.11]. Диференціація навчання розглядається як «форма врахування індивідуальних особливостей учнів у процесі навчання на основі їх поділу на характерні типологічні групи за різними показниками (рівнем навчальних можливостей, успішністю, пізнавальним інтересом школярів, темпом навчання тощо) [11, с.210]. Також розрізняють «національний критерій диференціації шкільної освіти». Як наголошує Л. Д. Березівська, запровадженню диференціації за національним критерієм сприяло положення про забезпечення всіх націй та національних меншин, які проживають в Україні, вихованням і навчанням їхньою рідною мовою [3, с.296]. До національних меншин належать групи громадян України неукраїнської національності, які проживають на її території, є меншими за чисельністю від української нації, виявляють почуття національного

самоусвідомлення та спільності між собою і зацікавлені добровільно зберігати й розвивати свою етнокультурну самобутність.

Аналіз досліджень із проблеми розвитку шкіл національних меншин засвідчує, що питання організації цих навчальних закладів давно цікавили дослідників. Саме на середину 20-х – початок 30-х років ХХ ст. припадає розквіт національно-культурного будівництва, розбудова мережі культурно-освітніх установ для національних меншин. Науковці проаналізували зроблені державою кроки у напрямі їх створення та фінансування в означений період (М. О. Авдієнко, Б. В. Чирко, В. А. Войнолович, Л. П. Войнолович, О. Б. Бистрицька, М. В. Марчук, С. І. Очеретко). Заслужують на увагу дослідження сучасних науковців В. В. Недольської (1996), О. Б. Бистрицької (1998), В. М. Орлик (1998), О. В. Обидьонової (2000), Н. В. Рудницької (2002), І. П. Задерейчук (2005), Н. Л. Кротік (2007) та ін., в яких висвітлюються питання організації системи освіти для національних меншин.

Унаслідок нерівномірності мовно-асиміляційних процесів 1959–1989 років у регіонах України поглибилася етномовна диференціація чисельності національних шкіл по Україні. Так, усіх шкіл в Україні у 1987 р. становило 20819. У них навчалося 6 мільйонів 850,8 тисяч учнів. З них: 14 966 шкіл – сільські та 5 853 – міські. Російською мовою навчання здійснювалося в 4303 школах республіки. Змішаних російсько-українських шкіл на Україні було 981. Це на 491 школу більше, ніж було в 1985/86 н.р. В 93 школах України навчання здійснювалося румунською мовою, в 59 – угорською, в 14 – молдавською, в 2 – польською» [9; с.8]. Тоді коли у 1958/59 н.р. налічувалося 25380 шкіл з українською мовою навчання, 4054 – російською, 157 – молдавською, 99 – угорською, 3 – польською, 1 – українською і російською, 1 – з угорською і російською [1, с.269]. У 1959/60 н.р. функціонувало 25307 шкіл з українською мовою навчання, 4199 – російською, 148 – молдавською, 99 – угорською, 3 – польською, 304 – українською і російською, 8 – молдавською і російською, 1 – угорською і російською [1, с.269]. У 1960/61 н.р. шкіл з українською мовою навчання було 25377, російською – 4309, молдавською – 146, угорською – 99, польською – 3, українською і російською – 302, молдавською і російською – 10, з угорською і російською – 1 [1, с.269]. На кінець 1966/67 н.р. в УРСР налічувалося 28977 шкіл: 23510 – з українською мовою навчання; 4723 – російською; 124 – молдавською; 73 – угорською; 2 – з польською та двома мовами навчання: українська і російська, угорська і російська, молдавська і російська та ін. [1, с.285]. Тому ми спостерігаємо

зменшення шкіл угорською, молдавською, польською мовами у 70-80-ті роки за рахунок збільшення шкіл з двома й трьома мовами навчання та російською мовою навчання.

Це пояснюється тим, що з одного боку, центральними і західними та, з іншого, східними і південними областями, причому південні регіони, які впродовж 20–30 років істотно вирівнялися за етнічним складом населення з центральними, знову віддалилися від основного українського етнокультурного середовища. Такі зміни, у свою чергу, призвели до порушення цілісності українського мовно-культурного середовища східних і південних регіонів та дальшої його міграції. Водночас дві західні області, Закарпатська і Чернівецька, які найпізніше увійшли до складу України, за етнічним і мовним складом населення дещо вирівнялися із іншими західними регіонами. Для етнічних меншин, компактно розселених у південно-західній прикордонній смузі (молдавани, румуни тощо), характерними були вищі від середніх темпи зростання кількості населення, що пояснюється традиційно вищим природним приростом та низьким ступенем асиміляції. Значно нижчими темпами зростала кількість етнічних болгар та угорців. Завдяки стабільному міграційному приросту збільшувалось населення та відносна частка білорусів, що дало змогу їм стати у 1989 році третьою (після росіян та євреїв) за чисельністю етнічною меншиною. Водночас впродовж останніх 30 років середньорічні темпи приросту населення в державі систематично скорочувались. Якщо в 1959–1969 рр. приріст населення становив 478 тис. чол. на рік, то в 1970–1979 рр. – 292 тис. чол., а в 1979–1990 – 195 тис. чол. [5].

Про відродження демократичних тенденцій в освітній галузі свідчить V з'їзд учителів УРСР (1987). Як стверджує Л.Д.Березівська на ньому «Вперше на офіційному рівні за увесь період розвитку радянської школи до її недоліків віднесено активізацію процесу звільнення учнів від вивчення української мови за вимогою батьків» [1, с.315]. З огляду на це ставилися такі завдання: глибоко та якісно перебудувати зміст, форми, методи навчання і виховання. А для їх розв'язання потрібно уникнути перевантаження навчальних програм і виховувати любов до рідної мови та літератури. Мова кожного народу – це фундамент його національного буття, це загальнолюдська цінність [7, с.300]. Наприклад, загальноосвітня школа на Закарпатті, забезпечила для представників всіх національностей області навчання їхніх дітей на рідній мові. У 1987/88 н. р. в області працювало 568 денних загальноосвітніх шкіл з українською, російською, угорською,

молдавською та з двома-трьома мовами (українській, російській, молдавській) навчання [6, с.66].

Зазначимо, що наприкінці 80-х років в УРСР лише розпочався процес розробки змісту освіти на нових методологічних засадах. Демократичні зміни в суспільстві сприяли національному відродженню українського народу – його мови, освіти, культури. На відміну від минулих років у пояснювальній записці до навчальних планів середніх загальноосвітніх шкіл на 1988/89 н.р. (з українською і російською мовами навчання, з угорською, молдавською і польською мовами навчання тощо) замість рубрики „Про вивчення російської мови” з’являється рубрика „Про вивчення української, російської та інших мов” [10, арк.1-6]. Це було важливим для України та усіх національностей які проживають на українській території. У прийнятому на Верховній Раді УРСР «Закон про мови в УРСР» (1989) зазначається, що «Українська РСР визнає життєдайність та суспільну цінність усіх національних мов і беззастережно гарантує своїм громадянам національно-культурні та мовні права, виходячи з того, що тільки вільний розвиток і рівноправність національних мов, висока мовна культура є основою духовного взаєморозуміння, культурного взаємозбагачення та зміцнення дружби народів» [7, с.307].

Отже, в 70–80-ті роки школи національних меншин функціонували там, де проживала найбільша етнічна група; поділялися за соціальною і національною ознакою, відрізнялися лише мовами навчання і, особливо, на кінець 1980-х років спостерігалось значне зростання кількості російських та шкіл з двома чи трьома мовами навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті : [монографія] / Л. Д. Березівська. – К. : Богданова А. М., 2008. – 406 с.
2. Березівська Л. Д. Державна політика царату щодо диференціації організації і змісту шкільної освіти / Диференційований підхід в історії української школи (кінець ХІХ – перша третина ХХ ст.): монографія / авт.: Сухомлинська О. В., Дічек Н. П., Березівська Л. Д., Гупан Н. М., Бондар Л. С., Антонєць Н. Б., Філімонова Т. В., Антонєць М. Я, Куліш Т. І., Шевченко С. М. – К.: Педагогічна думка, 2013. – 620 с.
3. Березівська Л. Д. Державна політика щодо диференціації організації і змісту шкільної освіти в УСРР / Диференційований підхід

в історії української школи (кінець XIX – перша третина XX ст.): монографія / авт.: Сухомлинська О. В., Дічек Н. П., Березівська Л. Д., Гупан Н. М., Бондар Л. С., Антонєць Н. Б., Філімонова Т. В., Антонєць М. Я, Куліш Т. І., Шевченко С. М. – К.: Педагогічна думка, 2013. – 620 с.

4. Бугаєв С. Освіта національних меншин та народів: загальноукраїнський контекст / С.Бугаєв. – С. 1. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.ciet.org.ua/docs/.../231-233_bugaev.d

5. Вашенко К. О., Корнієнко В. О. Політологія для вчителя. <http://posibnyky.vntu.edu.ua/politolog/164..htm>

6. Гомоннай В. В. Вирішення школою завдань по формуванню соціалістичного типу особистості школяра / Народна освіта Радянського Закарпаття. – К. – Ужгород: Рад. шк., 1988. – 168 с.

7. Лизанчук Василь. «Кати знушаються над нами, а правда наша п'яна спить» / Навічно кували кайдани: Факти, документи, комент. Про русифікацію в Україні. – Львів: Ін-т народознавства НАН України, 1995. – 415 с.

8. Про Статут середньої загальноосвітньої школи // Зб. наказів та інструкцій Міністерства освіти УРСР. 1970. - №22. – С.3-19.

9. ЦДАВО України. - Ф. 166. - Оп.15. - Спр.8162. - Арк.115-198.

10. ЦДАВО України. - Ф. 166. - Оп.17. - Спр.36. - Арк.1-6.

11. Ярошенко О. Г. Диференціація навчання / Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремінь. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.